

Delo na črno v 27 državah članicah Evropske unije in na Norveškem

Povzetek

Uvod

Od objave prejšnjih poročil o preprečevanju dela na črno v 27 državah članicah Evropske unije (EU-27) in na Norveškem (Eurofound, 2008, 2009) se je začela sedanja gospodarska kriza. Cilj tega poročila je zagotoviti posodobljen pregled pristopov in ukrepov politike za preprečevanje dela na črno, ki se izvajajo od začetka gospodarske krize leta 2008.

Ozadje politike

Obstajata dve nasprotujoči si stališči o tem, kaj se zgodi z obsegom dela na črno v času gospodarske krize. Eno je, da se obseg dela na črno povečuje v primerjavi s prijavljenim delom. Bistvo te teorije je, da podjetja in gospodinjstva poskušajo zmanjšati stroške zaradi čedalje manjših dobičkov in prihodkov ter nadomestiti prijavljeno delo z delom na črno, brezposelni delavci pa so bolj pripravljeni opravljati delo na črno kot del premostitvene strategije. Drugo stališče je, da se obseg dela na črno zmanjšuje zaradi manjšega povpraševanja po njem, saj je na voljo manj denarja. Gospodarska kriza bolj prizadene tradicionalne sektorje, v katerih je največ dela na črno (kot sta gradbeni in gostinski), delo na črno pa se nadomesti s „prožnim“ in cenejšim prijavljenim delom.

Kako se je od začetka gospodarske krize spremenilo delo na črno v smislu obsega? Ali se je povečalo ali zmanjšalo? Ocene Schneiderja (2012) kažejo, da se v večjem delu EU-27, razen majhnega povečanja med letoma 2008 in 2009, obseg dela na črno stalno prirastno zmanjšuje, pri čemer je bil leta 2003 enakovreden 22,3 % BDP, leta 2012 pa 18,4 % BDP. Ta težnja je očitna v vseh državah članicah EU-27 in na Norveškem.

Kljub tej skupni krivulji pa se obseg dela na črno po državah članicah močno razlikuje, od 7,6 % BDP v Avstriji do 31,9 % BDP v Bolgariji. Dejansko je v EU-27 jasna ločnica med severom in jugom ter vzhodom in zahodom. Države, v katerih je obseg dela na črno manjši od povprečja, so večinoma zahodnoevropske in nordijske države članice, države, v katerih je obseg dela na črno večji od povprečja, pa so ali vzhodno- in srednjeevropske ali južnoevropske države članice.

Kdo občuti vpliv zmanjšanja obsega dela na črno v sedanji gospodarski krizi? V nordijskih državah so zaradi zmanjšanja obsega dela na črno v sedanji gospodarski krizi bolj prizadeti tisti, ki opravljajo prijavljeno delo in so tradicionalno svoje prihodke dopolnjevali z delom na črno. V južni Evropi to zmanjšanje najbolj občutijo brezposelni. To velja tudi za zahodno, vzhodno in srednjo Evropo ter EU-27 kot celoto. Tudi kadar brezposelni opravljajo delo na črno, je to manj plačano in letni prihodek od tega dela je manjši od prihodka zaposlenih oseb, ki opravljajo tako delo.

Ključne ugotovitve

Od začetka gospodarske krize so bili v vsej EU-27 uvedeni najrazličnejši pristopi in ukrepi politike za preprečevanje dela na črno. Čeprav v večini držav članic še vedno prevladuje pristop odvracanja, katerega cilj je spodbujati skladnost s predpisi z odkrivanjem in kaznovanjem neskladnosti, je od začetka gospodarske krize mogoče ugotoviti obsežnejšo uporabo spodbujevalnega pristopa. Ta pristop spodbuja osebe in podjetja, da se odločijo za prijavljeno delo.

Do leta 2010 je 90 % od 30 držav Evropskega gospodarskega prostora (EGP) skupaj s Švico začelo izvajati ukrepe politike, ki že od začetka pomagajo preprečevati, da podjetja in osebe začnejo opravljati delo na črno, 64 % teh držav je uporabljalo enega ali več kurativnih ukrepov za spodbujanje preoblikovanja dela na črno v prijavljeno delo, 69 % pa jih je sprejelo zavezujoče ukrepe za spodbujanje večje zavezanosti „davčni moralnosti“. Vendar je vrsta izvedenih ukrepov ostala razmeroma omejena.

Le malo držav je poleg poenostavljenega doseganja skladnosti sprejelo druge preventivne politične ukrepe. Poleg ciljnih neposrednih davčnih spodbud (kot so olajšave pri davku na dohodek, znižanje obdavčitve in subvencijske sheme) je manj kot tretjina držav sprejela druge kurativne ukrepe politike, zelo redke pa so poleg kampanj ozaveščanja sprejele druge zavezujoče ukrepe. Kljub temu so se v nekaterih državah od začetka gospodarske krize začeli izvajati številni inovativni ukrepi politike, ki bi jih bilo mogoče prenesti v druge države. Ti so bili vključeni v razširjeno banko znanja o ukrepih politike, ki pomenijo dobro prakso. Banka znanja je priložena temu poročilu o pregledu (glej <http://www.eurofound.europa.eu/areas/labourmarket/tackling/search.php>).

Smernice politike

Prva pomembna ugotovitev tega zbirnega poročila je, da se v državah članicah EU-27 in na Norveškem izvajajo številni novi ukrepi politike, ki jih je mogoče prenesti v druge sektorje in države. Pomemben cilj bo dosežen, če bodo države članice priloženo banko znanja uporabljale za ugotovitev novih možnosti za politične pobude, zato da bi razširile obstoječi repertoar ukrepov. V tem poročilu so na voljo smernice o ukrepih politike, ki pomenijo možno dobro prakso in o katerih bodo države članice morda dodatno razmislile.

Druga pomembna ugotovitev je, da obstaja močna povezava med obsežnejšimi varčevalnimi ukrepi, ki se izvajajo, in povečanjem obsega dela na črno. To poročilo, v katerem so ocenjene posledice, ki jih ima za delo na črno izvajanje neoliberalnih varčevalnih ukrepov, kot so znižanja davkov, deregulacija in čim večje zmanjšanje državnih ukrepov, ter socialdemokratskih varčevalnih ukrepov, kot so spodbujanje državnih izdatkov za ukrepe na trgu dela in socialno varnost, ugotavlja, da so neoliberalni ukrepi močno povezani z večjim obsegom dela na črno, socialdemokratski ukrepi pa z manjšim obsegom dela na črno. Ne le da ni povezave med nižjimi davčnimi stopnjami in manjšim obsegom dela na črno, manjši obseg dela na črno najdemo v ureditvah socialne varnosti, za katere so značilni večji izdatki za ukrepe na trgu dela, socialna zaščita in prerazporeditev dohodkov ter višje stopnje enakosti (merjene z Ginijevim koeficientom).

Vendar je treba take ugotovitve razlagati previdno. Čeprav te povezave ne pomenijo vzročno-posledičnega razmerja, nakazujejo neko stopnjo razmerja med vrstami varčevalnih ukrepov, ki se izvajajo, ter velikostjo in povečanjem obsega dela na črno. Morda bi bilo koristno, če bi v posameznih državah članicah longitudinalno ocenili, ali obstaja podobno močna povezava med izdatki za ukrepe na trgu dela in socialno varnost ter obsegom dela na črno. Če se ugotovi močna povezava, bo to pomenilo dodatne dokaze, da je obseg dela na črno povezan s širšimi gospodarskimi in socialnimi politikami, ki se izvajajo. Cilj tega poročila o pregledu je zagotoviti vir, ki oblikovalcem politike omogoča izbiro učinkovitih pristopov in ukrepov politike.

Dodatne informacije

Poročilo *Undeclared work in 27 European Union Member States and Norway* (Delo na črno v 27 državah članicah Evropske unije in na Norveškem) je na voljo na spletnem naslovu <http://www.eurofound.europa.eu/pubdocs/2013/243/en/1/EF13243EN.pdf>.

Za več informacij je na voljo Donald Storrie, vodja enote, ki mu lahko pišete na elektronski naslov dst@eurofound.europa.eu.